

*УДК 008: 316.32*

## **ФЕНОМЕН ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ**

*Доброєр Н.В.*

*Одеський національний політехнічний університет, Україна*

*E-mail: dobroer@mail.ru.*

Головним завданням даної статті є визначення культурологічного змісту і специфіку глобалізації як феномена культури.

**Ключові слова:** глобалізація, віртуальність, культура.

В даний час, незважаючи на триваючі колізії ідейно-політичні протистояння, економічне суперництво, геополітичні і військово-стратегічні зіткнення, все виразніше проглядає тенденція до наростання єдності людства в рамках всієї планети. Це пов'язано з необхідністю всесвітнього співробітництва з метою нейтралізації глобальних викликів, які загрожують виживанню людства як біологічного виду.

Початок ХХІ ст. являє собою переломний момент історії людства, і все більш явними стають такі аспекти його розвитку, які не вкладаються в сформовані уявлення про всесвітню історію, соціумі та цивілізації в цілому. Дослідники констатують перехід не просто на новий етап глобалізації і віртуалізації історичного розвитку, а в нове системне стан соціуму. Формуються принципово нові, відмінні від існуючих до сьогоднішнього дня і визнаються як загальних, істотні, необхідні та достатні характеристики соціальної еволюції в цілому.

**АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.** У сучасному світі ми стикаємося з безліччю проблем і суперечностей, основною причиною яких є глобалізація людської діяльності. Вона розглядається в різних галузях знання, як процес або явище, де виділяються економічна, політична і культурна складові. Однак, вона більше, ніж процес або явище, вона - нова всеохоплююча філософія світоустрою і мірофункціонування, дія якої позначається на розвитку окремих держав і всього світового співтовариства, зачіпає всі сфери людської діяльності. В сучасному світі проблематика глобалізації є однією з найбільш обговорюваних. Велика кількість публікацій та підходів - свідчення практичної актуальності порушених питань, складності і різноманіття цього явища.

Глобалізація характеризується складною взаємодією власне культурного чинника і цивілізаційного розвитку, його суперечливим, складним впливом на прогрес суспільства. Ці тенденції характеризують різні грані прояву глобальних процесів у світовій культурі.

Однією з таких граней є взаємодія культур, де частіше всього одна з двох або декількох є домінуючою. Домінуюча (глобалізуюча) культура, використовуючи свою технологічну та інформаційну перевагу, нав'язує свої цінності, норми і стандарти іншим культурам. Це призводить до нівелювання національних особливостей, культурного «перекодування» життя багатьох країн і народів.

Актуальність також можливо розглянути з такої позиції:

Без пізнання історичного минулого неможливо осмислення сучасних процесів, оскільки історія є основою для самовизначення і усвідомлення ідентичності, як окремої особистості, так і будь-якої людської спільності.

В умовах глобалізації спостерігається небезпечно розмивання історії в різних жанрах, що призвело до падіння її значення як базису для гуманізації та гуманітаризації суспільства, що стає загрозливим в умовах глобалізації.

Історія надає можливість адекватно визначити роль кожного народу в історії і на цій підставі зберегти свої традиції, що особливо актуалізується у ситуації наростаючого глобалізаційного тиску, який виявляє себе, зокрема, як спроба універсалізації світового співтовариства.

Все це обумовлює гостру практичну актуальність даної теми.

**Мета:** визначити культурологічний зміст і специфіку глобалізації як феномена культури.

Аналіз робіт, присвячених глобалізації призводить до того, що існують взаємовиключні підходи до досліджуваного об'єкта. В них по-різному розставлені акценти на характеристиках, особливостях і специфіці глобалізаційного процесу, представлена його сутність.

Однак він повинен розглядатися з позиції багатьох дисциплін і підходів, це розкриває окремі сторони розглянутого процесу. Не претендуючи на вичерпний аналіз виділених підходів, можна їх систематизувати і виділити ті наявні в літературі напрацювання, які розкривають зміст і особливості сучасної глобалізації як соціокультурного процесу, так і допомагають визначити своє місце в його дослідженні.

З економічними процесами глобалізацію пов'язують Б. Рассел, А. І. Неклеса, Ю. В. Шишков, А. І. Уткін). Зокрема, А. Вебер, пов'язуючи економіку з політикою і ідеологією, наполягає на тому, що глобалізація, передусім - продукт технологічного розвитку; У. Бек розглядає культурну глобалізацію лише як резонансне явище, що супроводжує економічну активність. При певному розмаїтті цих поглядів однозначність її розгляду особливо характерна для представників економічних наук.

Д. Хелд пов'язує глобалізацію з політичними процесами, Е. В. Гірусов, А. Д. Урсул з екологічними, М. Кастельс, Дж. К'еза, Дж. Тапскотт з інформаційними.

Найбільш глибоко природа власне культурного аспекту глобалізації розкрита в працях Р. Робертсона, М. Файерстоуна, Б. Адамса, У. Ханнерза, які акцентували такі сторони глобалізації як амбівалентність, різноспрямованість векторів динаміки, гібридний характер взаємодії культур. Р. Робертсон, зокрема, розширив розуміння культурної глобалізації, розглянувши її не тільки в плані уніфікації, але й глокалізації культур.

Різноманітні оцінки культурних і цивілізаційних факторів, їх співвідношення в сучасному глобалізаційному процесі отримали своє відображення у працях Е. Дюркгейма, О. Шпенглера, А. Кребер, К. Клакхон, Н. Еліаса, А. Тойнбі, С. Хантінгтона, Е. Фромма, А. Фергюсона, Л. Февра, К. Ясперса та інших авторів.

Вплив факторів універсалізації, інформатизації на культурну динаміку сучасного суспільства добре показано в роботах Ж. Бодрійяра, Ю. Хабермаса, М. М. Постера, А. Р. Шольтен, Х. Ортега-і-Гассета, Ж.-Ф. Ліюгара та ін.

Одна з важливих тем в глобалізаційної проблематики - втрата національної культурної ідентичності в результаті поширення глобальних тенденцій. Розглядаючи цю проблему, А. С. Панарін пов'язує загрозу руйнування національної культури зі зниженням ролі національної держави і втратою національної ідентичності, а І. Валлерстайн називає національна держава «йде моделлю сучасності».

Як впливає глобалізація на ціннісні підстави культур розкрито в роботах Г. Рормозер, Ж. Бодрійяра, Ж. Еллюль, В. Коллонтай, С. Г. Яковлева, В. Н. Фурса. У виробленні нових ціннісних координат глобалізації значну роль зіграв критичний аналіз концептуальних підстав індустріалізму і постіндустріалізму, проведений такими різними за своїми поглядами мислителями середини ХХ століття як К. Ясперс, Х. Ортега-і-Гассет, А. Швейцер, Г. Маркузе та ряд інших.

Аспектам модернізації присвячені роботи У. Бека, А. Тоффлера, В. Межуєва, А. Панаріна, В. Корольова. Модернізація призводить до проблеми формірування майбутньої світової культури. Так, С. Хантінгтон говорить про «зіткнення цивілізацій», Ф. Фукуяма лякає «кінцем історії», М. Епштейн пише про народження «транскультури», Е. Тоффлер розробляє концепцію «кліп-культури», К. Гирц - «колажу». Таким чином, в рамках оптимістичного і песимістичного прогнозів, вибудовується цілий ряд сценаріїв: від хижого поглинання слабких культур сильнішими до затвердження моделі світової культури з однаково затребуваними, або замкнутими культурами. Для розуміння суті сучасної глобалізації важлива ідея внутрішньої подвійності, діалогічність культури, висловлена М. Бахтінім.

Діалог культур пов'язаний з вивченням проблеми взаємодії культур в мовному контексті. Різні підходи до цієї проблеми висвітлені в роботах В. Гумбольдта, В. Дільтея, Х. Гадамера, Д. Міда, Ф. Шляйермахера, Дж. Остіна, К-0. Апеля, С. Степанова та ін.

Ключовим поняттям, яке характеризує процеси світового розвитку на рубежі ХХІ століття, стає глобалізація. Суть її полягає в досить швидкому розширенні і ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежностей людей, держав. Це знаходить відображення в процесах планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів, робочої сили.

Під глобалізацією ми будемо розуміти вливання більшої частини людства в єдину систему фінансово-економічних, суспільно-політичних і культурних зв'язків на основі новітніх засобів телекомунікацій та інформаційних технологій.

Глобалізація пройшла три етапи: 1) класичний колоніалізм ХІХ - початку ХХ ст., Який призвів до закабалення розвиненими країнами Європи більшої частини інших народів, 2) боротьба за переділ колоній на початку ХХ ст.; 3) крах колоніалізму і створення двополюсного світу після закінчення Другої світової війни, одним з полюсів якого був західний світ на чолі з США, а іншим - соціалістичний табір на чолі з СРСР.

На даний момент необхідне створення нового глобального порядку, і головне питання - як він буде побудований: з позицій сили чи з позицій сталого розвитку. Еволюція глобалізації на даний момент знаходиться в процесі. Скільки століть потрібно для об'єднання світу в єдину систему невідомо.

Теорії глобалізації з середини ХХ століття можна розділити на три напрями. Перший, де релевантні тенденції повинні представляти собою контрастний перехід,

а не монотонний процес. Дихотомія «локальне / глобальне» перестає бути адекватним засобом аналізу. Другий, де іррелевантні теорії глобалізації тенденції повинні представляти собою монотонний процес, а не контрастний перехід. Еволюцію теорій глобалізації до моделей детериторіалізації і пост-глобалізації, побудованим з використанням розрізнення реального, матеріального і ефемерного, зображуваного, можна розглядати як симптоматичну тенденцію, обумовлену імперативом аналізу нових суспільних змін, на яких неможливо сфокусувати увагу, оперуючи дихотоміями «традиційне / сучасне» і «локальне / глобальне». Третій, який ми можемо спостерігати протягом останніх десятиліть ХХ в. Ці зміни стали настільки очевидні, що викликали новий дискурс змін - дискурс віртуалізації, в рамках якого розроблено вже ряд оригінальних теорій трансформації суспільства.

У 1990-х рр. одночасно з розробкою власне теорій віртуалізації намітилася тенденція використання розрізнення «реальне / віртуальне» в теоріях глобалізації (М. Уотерс, У. Бек, Р. Робертсон).

Сучасний, що виник в комп'ютерну епоху, зміст терміну «віртуальна реальність» має вузький і широкий зміст. У вузькому сенсі - це ті «штучні реальності», сконструйовані комп'ютерною програмою, в які поринає свідомість, це світ, в якому людина може ілюзорно існувати. У широкому сенсі «віртуальна реальність» - це образ світу, в якому живе людина, і в тому числі світ.

Створення віртуальних світів було властиве людству протягом століть (сни, міфи і т.д.). Тому створення сучасного віртуального світу (Інтернет) не є особливим винятком. Однак, треба зазначити, що віртуальна реальність не обмежується тільки створеним світом, але має безпосередній зв'язок з ціннісними основами культур. Однак вони можуть як розширювати ці цінності, так і руйнувати їх.

Ототожнювати поняття «віртуальна реальність» тільки з комп'ютерною технікою, маючи при цьому глибокий досвід дослідження віртуального в філософії, культурології, психології, а також дослідження у фізиці, педагогіці і інших областях було б не зовсім правильним. Слід підходити до цього поняття більш абстрактно, хоча з наявної часткою наукової розробленості. Віртуальна реальність - це артефакт сучасної культури, яка одна лише і могла породити і з'єднати досить суперечливі смисломістящі поняття "віртуальності" і "реальності" (Воронов А.І.). Актуально і дуже продуктивно розглядати поєднання цих двох понять в комп'ютерних технологіях. Однак слід пам'ятати, що технічна сторона віртуальної реальності не в змозі повноцінно відобразити весь спектр цього складного багатогранного явища.

Важливою характеристикою віртуальної культури є її мозаїчність, яка пов'язана з особливостями процесу пізнання, а також структурування та ціннісного відбору соціального досвіду життєдіяльності. Як наслідок інтенсивного впровадження комп'ютерних інформаційних технологій в повсякденну культуру, безперервного і безладного потоку інформації, поширюваного, головним чином, засобами масової комунікації, формується певний тип віртуальної культури, що поєднує в собі випадкові елементи культур різних народів та епох. Дані елементи осідають по певним статистичним законам у свідомості індивідів, утворюючи щось на зразок "сховища повідомлень". Таким чином, не відбувається ціннісного відбору і структурування соціального досвіду як у випадку спрямованого процесу пізнання, що реалізується за допомогою системи освіти. В цьому полягає основна відмінність

віртуальної культури від культури в її традиційному розумінні в науці як ціннісно-відібраного і символіко-семіотичного організованого досвіду безлічі людей.

**Перспективами подальшого дослідження** може бути: більш детальне, розгорнуте дослідження феномену глобалізації в сучасній культурі.

#### **Список літератури**

1. Астафьева О.Н., Годованец Ю.А. Сохранение культурных ценностей как предмет правового регулирования/ О.Н. Астафьева, Ю.А. Годованец // Право и культура / Под общ. ред. Егорова В.К., Тихомирова Ю.А., Астафьевой О.Н. М.: Изд-во РАГС, 2009. - С. 309 - 343.
2. Воронов А.И. Философский анализ понятия "виртуальная реальность"/ А.И. Воронов.//Дис. . канд. филос. наук. - С-Пб.- 1999.- 214с.
3. Киричѣк П.Н. Информационная культура: алгоритмы прогресса и регресса / П.Н. Киричѣк// Теория и практика культуры: Альманах.- Вып.7 / Под общ.ред. О.Н. Астафьевой, П.Н. Киричѣка.- М.: Изд-во РАГС.- 2009. - С. 19-37.
4. Контиро М. Глобализация - это также культурный процесс/М. Контиро // Междунар. жизнь.- 2000.- №10.- С.27-31.
5. Межуев В. М. Ценности современности в контексте модернизации и глобализации/В.М. Межуев // Материалы семинара клуба ученых.- М.- 2001.-Вып. 10.- С.45-69.
6. Фезерстоун М., Лэш С. Глобализация, современность и пространственная социальной теории: Введение/ М. Фезерстоун, С. Лэш / / Глобальная современность.- Лондон: Издание М. Фезерстоун. Лондон.- 1995.- С.27-83.

**Доброєр Н.В. Феномен глобалізації в сучасній культурі / Н.В. Доброєр // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология. – 2014. – Т. 27 (66), – № 1. – С. 51-54.**

Главной задачей данной статьи является определение культурологического содержания и специфики глобализации как феномена культуры.

**Ключевые слова:** глобализация, виртуальность, культура.

**Dobroyer N. V. The phenomenon of globalization in contemporary culture / N. V. Dobroyer // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Philosophy. Culturology. Political science. Sociology. – 2014. – Vol. 27 (66), – No 1. – P. 51-54.**

Abstract: The main objective of this paper is to define the content and specificity of cultural globalization as a cultural phenomenon.

**Keywords:** globalization, virtuality, and culture.